

СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ КОЛЬОРІВ У ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ століття)

У статті з позиції сприйняття тексту досліджено використання в українських творах для дітей та юнацтва певних семантичних моделей кольорів. Наголошено, що вони взаємозалежні не лише означуваними предметами і явищами, а й специфікою дитячої рецепції, культурною традицією, орієнтацією на міфологію, фольклор. Обмежений життєвий досвід реципієнтів дошкільного і молодшого шкільного віку свідчить про перевагу зображувальної функції колірної лексики, використання базових відтінків хроматичного спектру на позначення явищ природи, рослин, тварин, живих істот. Порушення філософських, онтологічних, екзистенційних проблем у літературі для юного читача супроводжується творенням оригінальних художніх образів, що зумовлює розширення колірної гами, увиразнюючи концептуально значимі образи й розкриваючи особливості індивідуального стилю письменника.

Ключові слова: література для дітей та юнацтва; читач; проза, колір, хроматичний спектр; ахроматичний спектр; індивідуальний стиль.

Специфіка мистецтва слова полягає у впливі на читача. Його формування, самоідентифікація відбувається в процесі естетичного переживання, у безперервному потоці сприйняття образів і вражень, що, за Ізером, нагадує гру індуктивного й дедуктивного начал: «Ця гра йде не в самому тексті, вона може відбуватися лише у процесі читання ... у процесі читання визначається дещо не сформульоване в самому тексті – інтенція тексту» [8]. Автор художнього твору під час його написання й реципієнт у процесі сприйняття переслідують різні цілі. Адресат – когнітивні; діалогізуючи з текстом, дитина адекватно реагує на доступні, зрозумілі й цікаві їй речі, заковані письменником на рівні формо-змістової єдності. Автор – комунікативні; він стає посередником у процесі соціалізації дитини, перебуваючи водночас мудрим радником, другом, і досвідченим психологом. Дитяча аудиторія здатна зрозуміти твір на своєму мовленнєвому рівні та на основі своєї життєвої обізнаності відповідно до віку [3].

Мовленнєвий вплив художнього твору зумовлює певний відбір і розподіл мовних засобів, необхідних з погляду автора для реалізації того чи того завдання. Суголосні думки висловлює Ж. Женнет: «Письменник не вибирає ні своєї мови, ні свого стилю, однак він відповідає за... прийоми письма. <...> Усі ці факти письма – суть засобу конотації, оскільки в них, окрім буквального смислу... виявляється певна позиція, вибір, інтенція» [5, с. 194]. Таким чином, з огляду на певний життєвий досвід, настроєвий стан відбувається процес сприйняття реципієнтом тексту на емоційному, інтелектуальному, естетичному рівнях.

Важливим чинником життя й діяльності людини, одним із засобів емоційного впливу (збудлива, заспокійлива дія), що коригуються соціальним статусом і психофізичними властивостями конкретного індивіда, є колір. Психологи вважають його частиною образу світу в усіх компонентах свідомості: чуттєвій тканині, значень, особистісного змісту. В усіх культурах, як стверджує А. Вежицька [1], особливо важливим є сприйняття через очі, а також описання того, що ми бачимо, тому поняття «кольору» розглядається в багатьох мовах як самодостатнє семантичне поле.

Семантичний простір кольорів у різних культурах світу досліджено Ф. Василюком, А. Кудріною, А. Лурією, М. Люшером, Б. Мещеряковим, Р. Фрумкіною та ін. Колористичне письмо як засіб реалізації мистецьких ідей у доробку українських письменників висвітлено в працях Г. Атрощенко, І. Бабій, Н. Горбач, Д. Маркович, В. Ніколаєнко, що спонукає до розробки винесеної в назву розвідки проблеми в аспекті літератури для дітей та юнацтва.

Колір наділений особливими значеннями, що формуються в процесі життя й діяльності людини. Дитина завдяки органам чуття починає сприймати колір, як і інші властивості речей, засвоювати його й за допомогою мови позначати в процесі мовленнєвої діяльності. Психофізіологічні властивості реципієнта-дитини, здатного сприймати художній текст на емоційному, естетичному рівні, свідчать про прагнення до яскравості, радості, краси, гармонійності. Це своєю чергою спонукає письменників до використання у творах для дітей та юнацтва певних семантичних моделей кольорів, що взаємозалежні не лише означуваними предметами і явищами, а й специфікою дитячого сприйняття, куль-

турною традицією, орієнтацією на міфологію, фольклор, національні особливості. Зупинимось на деяких із них.

Аналіз прозових творів для дитячої аудиторії свідчить про певний кольоровий аскетизм у них, що пов'язане насамперед з обмеженим життєвим досвідом реципієнта, його естетичними знаннями, рівнем розвитку творчої, емоційної, інтелектуальної сфер. У дошкільному й молодшому шкільному віці читач не здатен сприймати колір через символізм та його естетичну наснаженість. Це значною мірою оприявнює ілюстративну, зображувальну функцію кольору у творах. Наприклад, у казці Лариси Письменної «Як у Чубасика сміх украли» кольоровий арсенал використано з метою змалювання лісу: стрункі *білоногі* берізки, *сиво-зелений* столітній дуб, *стигли золотисті* горіхи, *жовтороті* пташенята, *червонобоке* лісове яблучко тощо [13].

Здебільшого кольорова палітра творів для молодшого читача витримана в хроматичному спектрі; у ній переважають базові відтінки: червоний, жовтий, зелений, синій, що здебільшого демонструють яскравість, соковитість барв. «Уявіть собі: вдома вона справді побачила безліч парасольок! *Червоних, зелених, синіх, коричневих, жовтих*, з ромашкам і гвоздиками, трояндами і фіалками, в горошок і смужку, з найвигадливішими візерунками...» [9, с. 17]; «*Йде лисиця, на лапці корзина, а в корзині півники на паличках. Жовті, зелені, ще й червоні, як вогонь. ... А в лиски, в дочки, рясна спідниця, кольорові стрічки, калинові коралі...*» [9, с. 14]. З-поміж означуваних слів у творах для дітей здебільшого використовуються лексеми на позначення конкретних понять, предметів, явищ, що, як правило, легко співвідносяться з кольороназвою: *білява* дівчина, великі *сині* очі, *голубе* безхмарне небо, *зелені* сади (Б. Комар); *фіолетові* баклажани, *біла* хата, *жовті* соняхи, *золотаве* зерно, *зелені* кущики пшениці (В. Довжик); *зелений* луг, *білий* і *червоний* метелики, *сіренька* пташка-жайворонок (В. Сухомлинський) та ін. Емоційно-чуттєвий досвід реципієнта дошкільного й молодшого шкільного віку розрахований на сприйняття кольорів на позначення явищ природи, рослин, тварин, живих істот, споруд та їхніх частин, їжі тощо: *синій* лісовий дзвоник, *маленька* звичайна *жовта* кульбабка, *рожеві* губи (Вс. Нестайко), *білі, червоні, жовті, зелені* вогні (А. Дімаров), *червоні* нитки, *білий* рушничок (Г. Малик).

У процесі дорослішання читача-реципієнта кольороназви, використані письменниками у творах для них, стають репрезентантами не лише певних описових моделей, а й виступають активним компонентом творення оригінальних, самобутніх художніх образів, виявляючи при цьому особливості ідіолекту автора. Так, наприклад, улюбленим кольором Вс. Нестайка є *рудий*. Рудими й веснянкуватими є герої його творів «В країні Сонячних Зайчиків» (Веснянка), «Тореадори з Васюківки» (Ява), «Чарівні окуляри» (Вася Богданець) й ін. «А волосся в мене справді руде, як жар. <...> Рудим мене змалку завжди називали, з дитячого садка. І я звик. Та й не в усіх це слово звучить образливо. Мама, наприклад, називає мене “Сонечко моє руденьке!”. А бабуся каже “Ти в нас особливий сонячний хлопчик!”», – таким постає з перших сторінок

повісті «Чарівні окуляри» її головний персонаж Вася Богданець на прізвисько Рудий Африканський Їжачок, що додає йому чимало проблем у спілкуванні з однолітками [11, с. 5]. У зображенні країни Ластовинії («В країні Сонячних Зайчиків») та її мешканців Вс. Нестайко також удається до використання цього кольору: «Жителі її – ластовини – геть усі руді й веснянкуваті» [10, с. 7], а столиця має назву Рудоград. Письменник у такий спосіб робить акцент на їхній інакшості, протиставляючи казковим світам (королівству Глупої Ночі, країні Сонячних Зайчиків). Цікаві спостереження щодо стилістичного навантаження рудого кольору в літературі для дітей були зроблені В. Шкловським. Дослідник наголошує, що рудий колір є порівняно рідкісним явищем, і зробити героя рудим – означає зробити його не таким, як інші [16, с. 48–49]. Суголосні думки висловлює Богдана Салюк, досліджуючи особливості характеротворення образів бешкетників у літературі для дітей та юнацтва: «Рудий колір волосся зовнішньо виокремлює героя з-поміж інших, т. зв. «сірої маси», є важливим для подальшого характеротворення. Саме від носія цього кольору волосся читач очікує чогось надзвичайного, непересічного, смішного, адже рудий асоціюється у свідомості реципієнта зі сміхом, радістю, щастям» [14].

Колористичне бачення притаманне творчості Ірини Жиленко. На цю особливість неодноразово звертали увагу дослідники її поезій: «Колір у віршах І. Жиленко – не прикраса, не доповнення, а органічна частка зображуваної картини» [12, с. 102]. У творах для дітей авторка вдається до використання здебільшого колористичних епітетів яскравої, соковитої гамми: гірлянди витких рослин виспані *червоними* і *фіалковими* квітами, *зелене* лісове царство вирувало і щебетало від безлічі різноколірних папуг: *зелених, жовтих, синіх, рожевих* і т. д., що свідчить про бажання автора бачити світ радісним, прекрасним, сприйняття життя письменницею як свята [6, с. 32]. У повісті-казці «Новорічна історія про двері, яких нема і про те, як іноді корисно помилятися номером» Ірина Жиленко часто звертається до золотого кольору: *ясно-золота* вітрина крамниці «Старовинні речі», карета в *золотих* квітах із *золотими* віжками, візник – із *золотим* пером у капелюсі (стор. 16–17), хатка з крихітним *золотим* віконечком (стор. 18), *золотий-золотий* сніг за вікном (стор. 26). У хатці калинових чоловічків головна героїня повісті – Оріся – спостерігала за приготуванням до нового року: *маленькі* чоловічки в червоних каптурках *золотили* горіхи, кували *золоті* підківки, видували з тонких *золотих* рурок скляні кульки, виготовляли *золотий* дощик, ватяних хлопчиків і дівчаток у козушках присипали *золотим* порошком. Чоловічки відремонтували й Орісини іграшки: лялька стала з дивовижними *золотими* кучерями, у крихітних *золотих* черевичках, кінь – із *золотими* коліщатками (стор. 37–38).

Загалом золотий колір має позитивну семантику. Він вважається символом сонця, світла, у християнстві – чистого світла, духовного багатства. У народних казках все, що було забарвлене в золотий колір, видавало свою приналежність до потойбічного царства. Золоті витвори в багатьох культурах відігравали роль атрибутів сонячного культу. У казках євро-

пейських народів «золоті яблука» дозволяють здобути вічну молодість. Принцип гармонії відображають поширені фразеологізми – золоте правило, золота середина, золоті слова, золоті роки [7]. Письменниця за допомогою цього кольору створює в уяві читача дитини передноворічну атмосферу, в якій переважає радість, щастя, таємничо-казковий настрій.

У повісті-казці, розрахованої на подвійного адресата – дітей і дорослих – авторка демонструє особливе образне мислення; апеляція до умовності тут підпорядкована осмисленню екзистенційних питань, заглибленню в душу людини, повноту людського буття, його світла й добра. Зовнішній і внутрішній дискурси твору, апеляція до умовності, поглиблений психологізм, лірична тональність увиразнюють авторську свідомість, свідчать про оригінальність підходів щодо осмислення онтологічних проблем. Відтак золотий колір наділений містким емоційним підтекстом, широкою асоціативною сферою (ознака дорогоцінного, сонячного, життєдайного), символізує стан душі письменниці, допомагає відтворити її емоційний стан, й водночас зобразити казковий світ, в якому живуть герої твору, відтворити таємничу передноворічну атмосферу.

Лексико-семантичне поле кольоративів у прозі для дітей та юнацтва розширюється з появою у текстах т. зв. недитячого змісту, посиленням філософічності, апеляцією до онтологічних, екзистенційних проблем. Автор, наділений певним життєвим досвідом, застосовує кольороназви задля втілення свого творчого задуму, що впливає з тонкого осмислення ним навколишньої дійсності. Колір у такий спосіб впливає на емоційну й естетичну сфери реципієнта, він стає частиною предметного змісту образу і його чуттєвої тканини. Так, у казці «Летюче дерево» Ю. Ярмиш вдається до використання *рожевого* кольору. У лісі жило Рожеве Дерево, котре було незадоволене своїм життям, тяглося до неба своїми вітами і мріяло, благало чарівника віднести його в інше місце, через те, що набридли йому берізки та ясени, не радували птахи. Воно відчувало свою інакшість через свій колір і було впевнене, що в майбутньому на чужині його чекатиме щаслива доля. Проживши ж певний час на чужині, воно зрозуміло, що найкраща і наймиліша рідна земля. Тільки там зростає твоє насіння, тільки там співають соловейки та іволги, тільки там радієш життю. «... Хмаринки плывуть у небесній блакиті. Хмаринки... Он – схожа на білу троянду. Там он – як корабель з вітрилами. А на самісінькому обрії Дерево Рожеве летить, тріпоче дивним віттям. Рідну землю вітає» [18, с. 32].

Рожевий колір вважається кольором оптимізму, він асоціюється з духовною радістю, символізує ніжність, принадність, чарівність, безпосередність та довіру. Крім того, цей колір асоціюється з сімейними стосунками, коханням, дружбою [15]. Маючи підкреслено емоційний характер, він привертає увагу читача незвичайністю, неприродністю зображуваного. У казці Ю. Ярмиша його семантико-асоціативна характеристика посилює загальний смисловий контекст твору: у кожного на землі є своє місце, своя домівка, тільки там ти можеш пустити коріння, розсіяти своє насіння, що просте життєдайними пагонами, реалізувати се-

бе повною мірою, бути щасливим. Батьківщина – понад усе.

Певний символічний зміст, що підпорядкований осягненню філософської ідеї мають кольори-епітети, вдало використані Вал. Шевчуком у збірці казок «Панна квітів». Так, у казці «Чотири сестри» автор у зображенні негативних персонажей апелює до чорного кольору, що свідчить про закоріненість його індивідуальної стилістики в народнопісенну творчість. *Чорний вітер, Чорний птах із чорними крильми* стають винуватцями порушення одвічного закону природи: зміни пір року. Вони намагаються нав'язати Білокосії свої закони світоустрою: «Красивий той, хто сильний у світі, а сильний той, хто має владу. Прожени сестер і побачиш, що станеться» [17, с. 20]. Семантика цих образів визначається здатністю чорного кольору поглинати енергію людини. Крім того, чорний символізує гординю, заздрість, злість. У ритуалах і міфах чорний колір є символом зла, протистоїть білому, як кольору добра. У середньовічній Європі чорний уважали кольором смерті, скорботи, гріха [4].

Застосовані Вал. Шевчуком кольоративи виконують не стільки зображальну функцію, скільки наділені певним символічним змістом; вони увиразнюють авторську думку, ідею, певний образ. Колір часто виступає носієм філософсько-притчевого змісту твору. Зокрема, у казці «Місто без квітів» кольороназви виступають функціональним елементом метафоротворення: автор протиставляє чорний і сірий кольори міста, в якому жили головні героїні твору, яскравій палітрі кольорів, в яку було забарвлене місто уві сні дівчаток. «В одну із чорних-чорнезних ночей одній і другій приснилися кольорові сни. <...> Ішли так довго, але прийшли ... у своє ж таки місто, але чудним воно їм здалося: стіни – білі, а дахи – червоні й зелені. А ще вся земля вкрилася квітами: зеленими, білими, червоними, синіми, жовтими, і не було жодної з-поміж них сірої та чорної» [17, с. 40–41]. Сірий і чорний кольори тут несуть негативну кольористичну інформацію, вживаються у значенні спустошеності, затьмареності. Сірим є не лише одяг королеви і її прислужників, а також камінь, на якому сиділа дівчинка і розповідала сон подрузі, подолець, що вона одягла на коліна, сірою стіною оточене місто тощо. Змальовуючи в такий спосіб казковий простір на початку твору, автор створює відповідну емоційну атмосферу, підводячи читача до думки про одноманітність, збитковість, спустошеність соціуму.

Королева, яка завжди була одягнена в сіру сукню й чорний плащ, чорні, як жуки, прислужники в казковому сні дівчаток змінили колір своєї одягу на яскравий, від чого змінилася загальна атмосфера міста: «Королева щиро тішилася, ховала в пелюстках лице, а коли зводила голову, бачили дівчатка, що вона красунею стала. Очі палали, як те небо над головою, волосся золотими полисками грало, по щоках цвіли малинові, як одяга в прислужників, рум'яніці. А уста палахкотили, начебто вогню у себе набрали» [17, с. 41]. Конотативний взаємозв'язок кольоративів в оніричному просторі казки створює особливий підтекст сновидіння, пов'язаний з комунікативним наміром письменника: витворити і донести до читача за допомогою мовних знаків, образного мислення певну естетичну

реальність, показати взаємозв'язок між фізіологічними відчуттями кольору й художнім словом, в яке закладена авторська інтенція. У процесі розшифрування сну у свідомості реципієнта постають власні стійкі системи значень, що функціонують як вербально-чуттєві асоціативні комплекси.

Побачене уві сні спонукає головних героїнь до подорожі за стінами свого міста в пошуках іншого світу. Там вони познайомилися з його доглядачами й охоронцями: Зеленою Бабусею або Матір'ю трави, її сестрою Деревинкою-Лісовичкою та Матір'ю квітів. В їхніх образах діти бачать казкових істот, дорослий же читач – жінок, заклопотаних піклуванням про зело, насіння, лісову й садову деревину, про світ різнобарв'я, без якого неможливе щастя, життя серед краси не екзотичної, а доступної для всіх, хто не ховає себе в кам'яних мішках фортець та палаців, де владарює казенщина й казенний добробут. Автор тут апелює до зеленого кольору, що згідно з народною символікою, є кольором надії, весняного оновлення. У художній літературі він є кольором щасливого та прекрасного, сповненого надій, молодого, на що слушно вказав свого часу О. Веселовський: «У північній літературі, наприклад, зелений колір був кольором надії і радості, в протиположному, що означав злобу» [2, с. 67]. Королева після того, як у її місті з'явилися квіти, а її одяг набув барвистих відтінків, стала «веселішою й гарнішою», навіки забувши про те, «що вчора була ще грізною чорно-сірою володаркою» [17, с. 61].

Обов'язковою складовою казкових сюжетів Вал. Шевчука є абсолютно прозорі й філософські далекосяжні виходи на реальний людський побут і його цілком реальні конфлікти, в авторській інтерпретації яких домінує гра змістовими масивами, а в їх творенні важливе місце посідає індивідуальний стиль. Закодований у кольоративах зміст демонструє можливості образного потенціалу художнього слова, оригіналь-

ність індивідуального стилю Вал. Шевчука. Символічні паралелі, закодовані в кольороназвах, підпорядковані характеристики життєвого середовища, за їх допомогою розкривається естетична реальність, реалізується авторська настанова бачення світу. Рецепція казок Вал. Шевчука взаємозалежна їхньою жанровою домінантою – настановою на фантастичність, неймовірність зображуваних подій, – що авторське мислення, сприяє осягненню їхнього символічного змісту, філософського потенціалу, закладеного у внутрішній структурі творів.

Таким чином, формування й самоідентифікація читача відбувається в процесі естетичного переживання, сприйняття образів і вражень. Автор, реалізуючи комунікативні завдання твору, стає посередником у процесі соціалізації дитини, котра спроможна інтерпретувати твір відповідно до свого життєвого досвіду на емоційному, інтелектуальному, естетичному рівнях. Важливе місце в цьому процесі відіграє колір. З огляду на психофізіологічні властивості реципієнта-дитини у розвідці досліджено використання у творах для дітей та юнацтва певних семантичних моделей кольорів. Обмежений життєвий досвід реципієнтів дошкільного і молодшого шкільного віку, їхня неспроможність сприймати повноту семантичного наповнення колірних номінацій свідчить про превалювання їхньої зображувальної функції, використання базових відтінків кольорів хроматичного спектру на позначення явищ природи, рослин, тварин, живих істот, споруд та їхніх частин, їжі тощо. Поява у творах для дітей недитячого змісту, порушення філософських, онтологічних, екзистенційних питань супроводжується творенням самотутніх художніх образів, що зумовлює розширення колірної гами, її семантичне наповнення, увиразнюючи й розвиваючи концептуально навантажені образи й виявляючи при цьому особливості індивідуального авторського стилю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежбицкая А. Обозначения цвета и универсалии зрительного восприятия / А. Вежбицкая // Язык. Культура. Познание. – М. : Русские словари, 1996. – С. 231–291.
2. Веселовский А. Н. Историческая поэтика / А. Н. Веселовский. – М. : Высш. шк., 1989. – 406 с.
3. Гнідець У. С. Інакші/інші, чужі/свої діти. Нова література [Електронний ресурс] / У. С. Гнідець. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/47>.
4. Горбач Н. В. Семантичне поле ахроматичних кольорів у ліро-епосі І. Франка / Н. В. Горбач, В. М. Ніколаєнко // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2009/fil_2009_2/011-16.pdf/.
5. Женнет Ж. Фигуры: Работы по поэтике : в 2-х томах. / Ж. Женнет ; [пер. с франц. Е. Васильевой, Е. Гальцевой, Е. Гречаовой и др.] ; под ред. С. Зенкина. – Т. 1. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1998. – 341 с.
6. Жиленко І. Новорічна історія про двері, яких нема, і про те, як іноді корисно помилятися номером / Ірина Жиленко. – К. : Веселка, 1986. – 126 с.
7. Золотий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://slovari.yandex.ru/~книги/Символы,%20знаки,%20эмблемы/Золотой/>.
8. Ізер В. Процес читання: феноменологічне наближення [Електронний ресурс] / В. Ізер. – Режим доступу: <http://te.zavantag.com/docs/398/index-30304.html>.
9. Мензатюк З. Тисяча парасольок. Казки / З. Мензатюк. – К. : Веселка, 1990. – 48 с.
10. Нестайко В. З. Чарівні окуляри: для мол. і серед. шк. віку / В. З. Нестайко. – [2-ге вид.]. – К. : Веселка; Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2008. – 95 с.
11. Нестайко В. З. Країна Сонячних Зайчиків : [казкові повісті] / В. З. Нестайко. – К. : Країна Мрій, 2010. – 352 с.
12. Никанорова О. Штрихи до портрета Ірини Жиленко / Олена Никанорова // Поезії одвічна висота. – К. : Радянський письменник, 1986. – С. 94–124.
13. Письменна Л. Як у Чубасика сміх украли : [казки] / Лариса Письменна. – К. : Веселка, 1977. – 48 с.

14. Салюк Богдана. Особливості портретування персонажа бешкетника в дитячій літературі [Електронний ресурс] / Богдана Салюк. – Режим доступу: http://urccyl.com.ua/index.php?catid=14:2011-09-19-05-21-10&id=20:2011-10-22-20-56-40&Itemid=11&lang=uk&option=com_content&view=article.
15. Символика цвета: розовый цвет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fillosoff.ru/eastern_philosophy/76-pink.html.
16. Шкловский В. Б. Искусство как прием / В. Б. Шкловский // Шкловский В. Б. Гамбургский счет : статьи-воспоминания-эссе. (1914–1933). – М. : Советский писатель, 1990. – С. 58–73.
17. Шевчук В. Панна квітів : казки моїх дочок / Валерій Шевчук. – К. : Веселка, 1990. – 184 с.
18. Ярмиш Ю. Летяче дерево : казки / Ю. Ярмиш. – К. : Веселка, 1985. – 304 с.

Кизилова В. В., Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко, г. Старобельск, Украина

СЕМАНТИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ ЦВЕТА В ЛИТЕРАТУРЕ ДЛЯ ДЕТЕЙ И ЮНОШЕСТВА (НА ПРИМЕРЕ УКРАИНСКОЙ ПРОЗЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА)

В статье с позиции восприятия текста исследовано использование в украинских произведениях для детей и юношества определенных семантических моделей цветов. Акцентировано, что они зависят не только от обозначаемых предметов и явлений, а и от специфики детской рецепции, культурной традиции, ориентации на мифологию, фольклор. Ограниченный жизненный опыт детей дошкольного и младшего школьного возраста свидетельствует о доминировании изобразительной функции цветовой лексики, использовании базовых от-тенков хроматического спектра для обозначения явлений природы, растений, животных, людей. Рассмотрение философских, онтологических проблем в литературе для юного читателя сопровождается созданием оригинальных художественных образов, что обуславливает расширение цветовой гаммы, подчеркивает концептуально важные образы и раскрывает особенности индивидуального стиля писателя.

Ключевые слова: литература для детей и юношества; читатель; проза; цвет; хроматический спектр; ахроматический спектр; индивидуальный стиль.

Kizilova V. V., Taras Shevchenko National University of Luhansk, Ukraine

SEMANTIC MODELS OF COLORS IN THE UKRAINIAN LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH OF THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

The paper studies the Ukrainian prose for children and youth of the second half of the 20th century. The subject matter of the paper is use of the semantic models of colors in children's and youth literature. The objective of the paper is to describe peculiarities of words for naming colors as stylistic devices, which express artistic ideas of the authors of literary works for younger readers. The problem is studied from the view point of the reader's reception theory. The paper is the first attempt in the Ukrainian literary studies to analyze the Ukrainian prose for children and youth of the second half of the 20th century from the perspective of semantic of colors taking into account the newest achievements of the literary hermeneutics. The psychological and physiological parameters of the child's development predetermine the peculiarities of the literary texts for younger readers. For them the emotional and aesthetic level is more important than the intellectual one. They expect bright, vivid, beautiful, and harmonious imagery. This fact makes writers use in their works for children the semantic models of colors, which are dependent not only objects and phenomenon themselves but on the children's perception and on cultural tradition, which is based on mythology and folklore. The life experience of children is limited. It means that the lexical units are mainly used for describing things, natural phenomena, animals, and living beings. The authors have to choose colors which only belong to basic components of the chromatic specter. When readers get older they learn how to recognize the semantic models of colors which are used not only descriptive purposes but become an active factor of creating original, unique images, which reflect the peculiarities of the world perception of the authors of children's literature. The treatment of the philosophical, ontological, existential problems in children's and youth literature leads to creating more complicated and contradictory images and to choosing more sophisticated semantic models of colors. It opens new opportunities for self-expression of the authors.

Keywords: literature for children and youth; reader; prose; color; chromatic specter; achromatic specter; individual style.

© Кизилова В. В., 2015

Дата надходження статті до редколегії 27.04.2015